

Հ. ՄԱԹԵՎՈՍՅԱՆԻ ԵՎ Վ. ՌԱՍՊՈՒՏԻՆԻ
ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱԿԱՌԱԿ ՀԵՌԱՆԿԱՐԻ
ՄԿԶԲՈՒՆՔԻ ԴԻՏԱՆԿՅՈՒՆՆԵՑ

ԴԱՎԻԹ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

Մեղիադաշտում տեղեկատվական սահմանների ընդլայնման, սոցիալական մեղիայի, սոցցանցերի ակտիվության միտումները, դրանցում կիրառվող նոր գործիքների բազմազանությունը հրապարակախոսության վերաիմաստավորման պահանջ են դնում մերօրյա մեղիափետագոտողների առջև: Սկսել են ի հայտ գալ նոր ժանրատեսակներ, որոնց մի մասը, հրապարակախոսական տարրեր պարունակելով հանդերձ, լսարանին փորձում է նորովի ներկայացնել մարդկային կյանքի պատմությունները, տեղեկատվական հասարակության մեջ ապրող մարդու հոգևոր ու գաղափարական հետաքրքրությունները և այլն: Այս համատեքստում հատկապես կարևորվում է նախորդ տասնամյակների գրական հեղինակությունների հրապարակախոսական երկերի ուսումնասիրությունը: Նրանց ստեղծած արժեքների հանդեպ մնայուն հետաքրքրությունը կնպաստի հաղթահարելու անցյալ-ներկա մշակութային անջրպետը, վերարժևորելու այն լավագույնը, ինչ ստեղծվել է ավագ սերնդի ներկայացուցիչների ջանքերով: Այս իրողությունն արդեն իսկ պայմանավորում է հողվածի արդիականությունը:

Քննության նյութը Հրանտ Մաթևոսյանի և Վալենտին Ռասպուտինի հրապարակախոսական երկերն են, որոնք վերջին տասնամյակներին մշտապես եղել են հետազոտողների տեսադաշտում¹, և որոնց համեմատական վերլուծության համար հիմք է ընդունվել գեղանկարչության մեջ հաճախ շրջանառվող հակառակ հեռանկարի սկզբունքը:

Նմանատիպ մի փորձ արդեն արվել է տարիներ առաջ՝ իբրև ուսումնասիրության օբյեկտ ընտրելով հայ և ռուս արձակագիրներ Մուշեղ Գալշոյանի և Վիկտոր Աստաֆևի էսսեները²: Ինչպես այն ժամանակ, այնպես էլ հիմա մեր հարցադրումը հետևյալն է. հնարավոր է արդյոք հակառակ հեռանկարի համատեքստում դիտարկել ոչ միայն գեղանկարչական, այլև հրապարակախոս-

¹ Տե՛ս Վ. Գրիգորյան, Հրանտ Մաթևոսյան. ստեղծագործությունը, Եր., ԵՊՀ հրատ., 2013, Դ. Համբարձումյան, Հրանտ Մաթևոսյանի ֆենոմենը. cultural.am/hy/norutyunner/hodvacner/2285-hrant-matevosyani-fenomeny, «Восторгался вслух и громко: Татьяна Толстая о впечатлении Иосифа Бродского от знакомства с Грантом Матевосьяном», armmuseum.ru/news-blog/ipsif-brodsky-and-hrant-matevosyan-lisbon-1988, Каминский П. П. «Время и время тревог». Публицистика Валентина Распутина, М., «Флинта», 2012, Thompson M. Nature and Spirituality in Valentin Rasputin's Non-fiction, Oxford University Press, Oxford, 2015 և այլը:

² Տե՛ս «Հակառակ հեռանկարի սկզբունքը ժամանակակից էսսեներում (Մ. Գալշոյանի և Վ. Աստաֆևի) // Դ. Պետրոսյան, Պատում, մեղիափետ, հակառակ հեռանկար», Եր., ԵՊՀ հրատ., 2017, էջ 45-57:

սական ժանրի ստեղծագործությունները: Այս անգամ քննության են ենթարկվել Հ. Մաթևոսյանի և Վ. Ռասպուտինի հրապարակախոսական գործերը, որոնք ի հայտ են բերել այս ժանրում հակառակ հեռանկարին առնչվող ուշագրավ մի շարք առանձնահատկություններ: Հայ և ռուս գրողների հրապարակախոսությունը տեսական այս դիտանկյուններից մինչ այժմ չի ներկայացվել: Շարադրանքի ընթացքում հոդվածի մեթոդաբանության հիմքում առաջնային են եղել համեմատության, վերլուծության և համադրական մեթոդները:

Բանալի բառեր - *հակառակ հեռանկարի սկզբունք, հրապարակախոսություն, Հրանտ Մաթևոսյան, Վալենտին Ռասպուտին, Պավել Ֆլորենսկի, սրբապատկերային գործառնություններ, հեղինակ և լսարան*

Հրանտ Մաթևոսյանն ու Վալենտին Ռասպուտինը իրենց լավագույն գեղարվեստական ստեղծագործությունները հրապարակել են խորհրդային տարիներին, իսկ հետխորհրդային շրջանում աչքի են ընկել իրենց բազմաթիվ հրապարակախոսական երկերով: Երկուսն էլ տարիներ շարունակ հանդես են եկել մամուլում, և նրանց հեղինակավոր խոսքը հաճախ դարձել է հանրության լայն շերտերի քննարկման առարկա: Այս հեղինակների գրականության և հրապարակախոսության առանցքում են հայրենիքը, ազգային ու համամարդկային հանդեպ առանձնակի ուշադրությունը, անհատի գոյութենական խնդիրները և այլն:

Հակառակ հեռանկարը՝ որպես գեղանկարչության մեջ հայտնի տեսական դրույթ, 20-րդ դարասկզբին գիտական շրջանառության մեջ է դրվել Պավել Ֆլորենսկու և մի շարք այլ տեսաբանների աշխատություններում³: Այն գործնական կիրառություն ուներ դեռևս բյուզանդական և հին ռուսական գեղանկարչության մեջ, մասնավորապես սրբապատկերային արվեստում: Տեսաբաններն այն բնութագրելիս առանձնապես ուշադրություն են դարձնում հետևյալ իրողության վրա. «Հակառակ հեռանկարում արտացոլվելիս առարկաներն ընդարձակվում են դիտողից հեռացնելու դեպքում, ասես գծերի կենտրոնը գտնվում է ոչ թե հորիզոնի վրա, այլ հենց դիտողի ներսում: Հակառակ հեռանկարը կազմավորում է ամբողջական սիմվոլիկ տարածություն, որ կողմնորոշված է դեպի դիտողը և ենթադրում է նրա հոգևոր կապը խորհրդանշական պատկերների աշխարհի հետ: Հետևաբար հակառակ հեռանկարը պատասխանում է վերգգայական սրբազան բովանդակության տեսանելի, բայց նյութական որոշակի ձևից զուրկ մարմնավորման խնդրին»⁴:

Այժմ անդրադառնանք հիշյալ սկզբունքի կոնրետ դրսևորումներին:

³ Стéу **Флоренский П. А.** Обратная перспектива, Сочинения в 4-х тт. - Т.3(1), М., «Мысль», 1999, էջ 46-98, **Флоренский П. А.** Иконостас. Избранные труды по искусству. СПб., «Мифрил-Русская книга», 1993, էջ 1-175, **Штелер Т.** Обратная перспектива: Павел Флоренский и Морис Мерло-Понти о пространстве и линейной перспективе в искусстве Ренессанса. «Историко-философский ежегодник - 2006» / Ин-т философии РАН. М., «Наука», 2006, էջ 320-329, **Раушенбах Б. В.** Пространственные построения в живописи. Очерк основных методов. М., «Наука», 1980, էջ 94-139:

⁴ Перспектива. <http://ru.wikipedia.org/wiki>

1. Հեղինակի սրբապատկերային մի քանի գործառույթներ

Հ. Մաթևոսյանի և Վ. Ռասպուտինի ստեղծագործությունների համեմատական քննությունը հուշում է մեզ հստակեցնելու որոշ դրույթներ: Դրանք են՝

ա) ազգային և համամարդկային մշակույթներին առնչվող նրանց ստեղծագործական մտորումները,

բ) հակառակ հեռանկարի սկզբունքը՝ որպես արտաքին աշխարհը ներքին տեսողությամբ ընկալելու մեխանիզմ,

գ) տարածաժամանակային վեկտորները և հեղինակների հայացքների բազմակենտրոնությունը:

Մաթևոսյանի հրապարակախոսությունից առանձնացրել ենք «Ես ես եմ» և «Կատարելություն»⁵, իսկ Ռասպուտինից՝ «Իմ և քո Միբիրը», «Բացեք ռուս մարդուն ռուսական լույսը» էսսե-ակնարկները⁶: Անհրաժեշտության դեպքում հղում ենք կատարել նաև նրանց մի քանի այլ գործերի:

Նյութի տարածական ընկալման առումով Մաթևոսյանի տեսադաշտում Հայաստանն է, Խորհրդային Միությունը և Արևմուտքը, Ռասպուտինի դիտակետում՝ Միբիրը, Ռուսաստանը և կրկին Արևմուտքը:

Ժամանակի մարմնավորման առումով նրանք սևեռված են իրենց երկրի ու ժողովրդի ժամանակային երեք հատվածների (ներկա, անցյալ, ապագա) տեսապատկերի վրա:

Տարածության ընկալումը երկու գրողների դեպքում էլ սեփական ինքնության հաստատման առաջնային խնդիր է լուծում: Նրանց ինքնադրսևորման, գրող-հրապարակախոս ինքնակայացման և հակառակ հեռանկարին բնորոշ խորհրդանշական պատկերների խոշորացման ինվերսիան բացվում է ժամանակի չափումներում: Ուստի հենց այս հարթության մեջ է ակտիվանում հակառակ հեռանկարի հաջորդ վեկտորը՝ երկու գրողների հայացքների բազմակենտրոնությունը, որին էլ կցանկանայինք անդրադառնալ:

Հակառակ հեռանկարին բնորոշ հայացքի բազմակենտրոնության սկզբունքի ջատագովները և առաջին հերթին Պավել Ֆլորենսկին գտնում էին, որ նկարիչը ոչ միայն տեսողական ընկալմամբ, այլև հոգևոր հայացքի տարբեր կետերից է ներկայացնում աշխարհը, իրերն ու երևույթները, ինչն էլ հանգեցնում է այդ հայացքի բազմակենտրոն ուղղվածության⁷: Նման ընկալումը փոխանցվում է նկարը դիտողին:

Այս մոտեցումը կիրառում են նաև Հ. Մաթևոսյանն ու Վ. Ռասպու-

⁵ Տե՛ս **Հր. Մաթևոսյան**, Սպիտակ թղթի առջև, Եր., «Հայագիտակ» հրատ., 2004, էջ 51-60, 81-85:

⁶ Տե՛ս **Распутин В.** Время Достоевского, «Завтра», газета, 2007, № 11. Откройте русскому человеку русский свет, «День литературы», газета, 2001, № 063:

⁷ Տե՛ս **Ростова Н. Н.** Человек обратной перспективы как философско-антропологический тип (исследование феномена юродства), «Вестник ТГПУ. 2007. Выпуск 11(74). Серия: Гуманитарные науки (философия)», с. 105-111, Սրբապատկերներում հակառակ հեռանկարի սկզբունքի կիրառման մասին տե՛ս նաև **Флоренский П. А.** Иконостаc, էջ 1-175:

տինը: Հիշյալ էսսեներում նրանք հաճախ են փոխում իրենց և պատկերվող օբյեկտների դիրքերը: Եվ երբ կենտրոնանում են այս կամ այն պատկերի վրա, ապա դրանք ընթերցողի մտապատկերում մեծանում են խոշոր պլանով:

Այս գրողներից յուրաքանչյուրն ունի մատուցման իր կերպը: Մաթևոսյանը, օրինակ, իր «Ես ես եմ» էսսեն սկսում է հայկական էպոսի ճյուղերից մեկով (Փոքր Մեերի ճյուղ), երբեմն «կանգ առնում» միջնադարում, ապա հայտնվում 21-րդ դարասկզբի հորձանուտում, քիչ հետո հիշում խորհրդային տարիները և հատկապես խրուշչովյան ձնհալը ու հասնում 21-րդ դարասկզբ⁸: Մաթևոսյանի մոտ տարածությունը բացահայտվում է հոգևոր ժամանակի համատեքստում: Ահա թե ինչու նրա այս էսսեներում հայ ժողովրդի անցած **ճանապարհը** իմաստավորվում է **ժամանակի** տարբեր հատվածների ուղեկցությամբ, և ասելիքը խտանում է երկուսի համադրության մեջ. «Քո մշակութային գազաթները, խոշոր իրողությունները հարադրելով՝ Թումանյան, Կոմիտաս, Մարյան, Խաչատրյան, Չարենց, Սարոյան, Ալան Հովհաննես... վստահանում ես ասել, թե իմոնք այլ կոչում ու այլ ուղղվածություն ունեն...[...]Որպես կործանված հայրենիքի գավակներ, նրանք գրականության, մշակույթի մեջ ստեղծում են այն, ինչ որ պետք է իրականության մեջ լիներ»⁹:

Ռասպուտինի մոտ առանձնակի կարևորություն է ստանում տեղայնացվող տարածությունը և մասնավորապես Սիբիրը՝ որպես ճնշվալայր և ռուսական տերության կարևորագույն երկրամաս: Դրա բնորոշ արտահայտություններից է «Իմ և քո Սիբիրը», որ «Սիբիր, Սիբիր» ժողովածուի ծրագրային էսսեններից է: Ռուս գրողն այստեղ ներկայացնում է լուրջ հիմնախնդիրներ, որոնք գոյաբանական սպառնալիքի են վերածվել ոչ միայն Սիբիրի, այլև մարդկության համար, քանի որ բնության դեմ քաղաքակրթական նոր մարտահրավերները առաջին պլան են մղել այս տարածքի տիրոջ խնդիրը. «Մեր հողը, անգամ իրեն հասցված դաժան վերքերից և անցյալում ու ներկայում բազմաթիվ կորուստներից հետո դեռ մեծ է և շռայլ...[...]Կարգուկանոն է պետք նրան... և **Տեր** (ընդգծ. մերն է – Դ. Պ.)՝ հովանավոր ու պաշտպան, խելացի շինարար, հոգատար բժշկող...»¹⁰: Հենց այս առանցքային գաղափարն էլ հակառակ հեռանկարին բնորոշ ինվերսիայով մղում է հեղինակին սրբապատկերային ներգործության ուժ հաղորդելու իր ասելիքին: Ընթերցողի մեջ նա **խոշորացնում է Սիբիրի պատկերը** հատկապես նրա պատմական առաքելության դիտանկյունից: Եվ հողվածներից մեկում չի վարանում նշել. «Սիբիրն ավելի շատ Ռուսաստան է, քան Ռուսաստանը...»¹¹:

⁸ Տե՛ս **Հր. Մաթևոսյան**, նշվ. գիրքը, էջ 51-60:

⁹ Նույն տեղում, էջ 56:

¹⁰ **Распутин В.** Моя и твоя Сибирь <https://litresp.ru/chitat/ru/%D0%A0/rasputin-valentin/sibirj-sibirj/11>

¹¹ **Плеханова И. И.** Книга «Сибирь, Сибирь...» В. Распутина как лирико-философско-публицистический трактат, «Вестник Томского государственного университета. Филология», 2016, №3 (41), с. 130.

Մաթևոսյանի և Ռասպուտինի՝ մեր առանձնացրած հաջորդ երկու էստեներում հեղինակների կենտրոնացումն **ուղղված է կոնկրետ անհատների**: Մասնավորապես Հովհաննես Թումանյանին նվիրված էստեում («Կատարելություն») Մաթևոսյանի վրձնահարվածներն արված են անսովոր տարերքով: Դրանք նոր գույներ են, որոնք թաքմացնում են թումանյանական մեր ընկալումները: Հայ ամենաժողովրդական գրողը Մաթևոսյանի հրապարակախոսական կտավի վրա հառնում է սրբապատկերի ուժով, որի կատարած գործի մեծությունը ծավալվում ու խոշորանում է ընթերցողի հոգևոր հեռանկարում. «Թումանյանից առաջ մենք ամեն ինչ ունեինք և ոչինչ չունեինք, ինչպես որ աստվածային Բանից առաջ ամեն ինչ կար և ոչինչ չկար: Մենք հող ու հայրենիք, բարեկամ ու թշնամի, ջանք ու տառապանք, խի՛նդ ու ծիծաղ և անգամ հազարամյա մշակույթ ունեինք... որի վերընթացն իզուր էր լինելու, եթե չպսակվեր իրենով՝ Արարատով: Մաքուր վաղորդայնի պես... Թումանյանը ցողվեց այդ ամենի վրա, փովեց, սփռվեց, բացեց, բացահայտեց այդ ամենն ու իրեն այդ ամբողջի մեջ և հավաքեց այդ ամբողջը իրենով ու իր շուրջ»¹²:

Ռասպուտինի էստեներում նման սրբազնացման արժանանում է Ֆ. Դոստոևսկին: Եթե Մաթևոսյանը Թումանյանի մեջ հիմնականում ազգի հավաքական իմաստության ուժն էր մեծարում, և այդ կենտրոնացումի մեջ է Թումանյան սրբապատկերի հմայքը, ապա Ռասպուտինը Դոստոևսկու պատկերը ձուլում է նրա գործունեության առանձին դետալներով: Մի դեպքում նա բացահայտվում է որպես ռուս գրականության «դուխովնիկ», մյուս դեպքում՝ իր գրականությամբ ժողովրդի հավատը բյուրեղացնող առաջամարտիկ, երրորդ դեպքում՝ ռուս մարդու կերպարի հոգևոր վերափոխման քարոզիչ և այլն¹³: Այս դետալային վերլուծությունները հանգում են կարևոր մի ընդհանրացման, որը, իբրև կոչ, Դոստոևսկու խոսքերով Ռասպուտինը հղում է ռուս և միջազգային հանրությանը. «Բացեք ռուս մարդու համար ռուսական «լույսը», հնարավորություն տվեք նրան որոնելու այդ ոսկին, այդ գանձը, որ թաքցված է նրանից և պահված հողի մեջ: Ցույց տվեք նրան ապագայում ողջ մարդկության վերաթաքմացումն ու նրա հարությունը գուցե թե միայն ռուսական մտքով, ռուսական Աստծով ու Քրիստոսով և կտեսնեք, թե ինչպիսի հզոր ու արդարամիտ, իմաստուն և նուրբ հսկա կաճի զարմացած աշխարհի առաջ, զարմացած ու երկյուղած, որովհետև նրանք մեզնից սպասում են միայն սուր, սուր և բռնություն, որովհետև մեզ չեն պատկերացնում, իրենց կարծիքով, առանց բարբարոսության»¹⁴:

Մեր ընտրած հրապարակախոսական երկերում Մաթևոսյանի և Ռասպուտինի էստե-կտավները բացահայտում են մի քանի ուշագրավ իրողություն: Նախ՝ անցյալի ու ներկայի ֆոնին նրանք հյուսում են ի-

¹² Հր. Մաթևոսյան, նշվ. գիրքը, էջ 81:

¹³ Տե՛ս **Распутин В.** Откройте русскому человеку русский свет...

¹⁴ Նույն տեղում:

րենց երկրի տարածաժամանակային պատկերը, որն ընթերցումից հետո շրջվում է (ինվերսիա) դեպի ընթերցողի հոգևոր աշխարհ և բացահայտում նրա մեջ հոգևոր հայրենիքը տարածության ու ժամանակի չչափազրվող սահմաններով: Իսկ այդ ինվերսիան արդեն իսկ հակառակ հեռանկարի սկզբունքի կարևորագույն գործառնություններից է:

Երկրորդ՝ ի դեմս Թումանյանի/Դոստոևսկու՝ բյուրեղանում է լավագույն մտավորական գրողի սրբապատկերը, որը նույնպես հակառակ հեռանկարի սկզբունքով խոշորանում, ընդարձակվում է ընթերցող-«դիտողի» ներաշխարհում: Մրան գուգահեռ էսսենների վերջում սկսում է ուրվագծվել նաև մյուս սրբապատկերը՝ ի դեմս հեղինակի: Այլ խոսքով՝ նույն ստեղծագործության մեջ ծնունդ են առնում երկու սրբապատկերներ. առաջինը՝ անցյալից ճառագող, երկրորդը՝ անցյալն ու ներկան բացահայտող և իր իդեալ սրբապատկերի լույսը ընթերցողին մատուցող հեղինակի դիմապատկերը:

Իսկ այժմ՝ մի քանի խոսք լսարանի հետ Մաթևոսյանի և Ռասպուտինի երկխոսության որոշ նրբերանգների մասին:

2. Հեղինակը և լսարանը հակառակ հեռանկարի դիտանկյունից

Նախ՝ հստակեցնենք կարևոր մի իրողություն. երկու հեղինակներն էլ անցումային հասարակության փորձությունները տեսած գրողներ են, իսկ սա նշանակում է, որ նրանք ունեցել են առնվազն **երկու տարբեր լսարան**՝ խորհրդային և հետխորհրդային: Վերջինս նույնպես անցել և անցնում է լուրջ փորձությունների միջով, ուստի նրա ներսում գրողի, առավել ևս սրբապատկեր գրողի կերպարը միանշանակ չի ընկալվում:

Հ. Մաթևոսյանը և Վ. Ռասպուտինը տարիներ շարունակ գործ են ունեցել խորհրդային լսարանի հետ, որն առանձնանում էր իր հավաքական «ես»-ով, գաղափարական դրդապատճառներով, ընդհանրական շահի գիտակցմամբ¹⁵: Հենց այս իրողությունն էլ թերևս մեծացնում էր ընթերցողի ներսում հակառակ հեռանկարի սկզբունքով ծավալվող լայն արձագանքը, ինչը չի կարելի ասել հետխորհրդային կամ անցումային շրջանի լսարանի մասին:

Տեխնոլոգիական նոր զարգացումները 21-րդ դարասկզբին էապես փոխեցին լսարանի կառույցն ու որակը¹⁶: Այժմ վերջինիս առավելապես բնորոշ են գաղափարախոսության բացակայությունը, գրող-ընթերցող հորիզոնական հարաբերությունները, սոցցանցային ակտիվ երկխոսությունները, նաև՝ հատվածային լսարանը, մեդիայի անհատականացումն

¹⁵ Տե՛ս **Հ. Բայադյան**, Հրանտ Մաթևոսյանի հրապարակախոսությունը <https://hetq.am/hy/article/30627>, **Цветова Н. С.** Валентин Распутин в слове и за словом, СПб., изд. Алетея, 2018:

¹⁶ Տե՛ս «Чтение в XXI веке: традиции и тенденции. Материалы всероссийской научно-практической конференции». Екатеринбург, 29-30 мая 2014 г. <http://elib.uraic.ru/bitstream/123456789/12450/1/0017149.pdf>

ընդհանրապես: Ըստ այդմ՝ հակառակ հեռանկարն ընթերցողի ներսում ծավալվում է հիմնականում մակերեսային ու չտարրորոշված չափումներով և **մեծ լսարան չի կարող ակնկալել**: Բարձր մշակույթի տեղատվության ֆոնին գերիշխողը «սերիալային մշակույթի» հետաքրքրություններով ապրող լսարանն է, որի համարժեքը ենթադրում է ոչ թե հակառակ հեռանկարի, այլ գծային նկարչության սկզբունքներին բնորոշ ընկալումներ: Դրանց անմիջական արտահայտությունները սփռված են սոցիալական մեդիայում՝ սոցցանցեր, տելեգրամյան լիքներ և այլն: Ուստի այս իրողությանը համաչափ են գրականության առիթով Ռասպուտինի հնչեցրած տազնապն ու մտահոգությունը. «Եթե նախկինում ...ամերոյակովները ինչ-որ ձևով նախազգուշացնում էին աշխարհին իրենց վտանգավորության մասին,- գրում է նա,- ապա այժմ ամերոյակովները դառնում են գրքերի ու հոդվածների հեղինակ: Նրանք դառնում են մտքերի տիրակալ: Եվ դառնում են հոծ ամբոխով, պաշտպանելով մեկը մյուսին այն բանի համար, որ զավթեն ողջ գրականությունը»¹⁷:

Նույն մտահոգությունն ունի նաև Մաթևոսյանը. «...Մեր թույլ գրիչները, կարճատեսի մեր թույլ հայացքները, վրձինները չեն կարողանում ընդգրկել էն ողբերգական խորը, մեծը, համաշխարհայինը, խորքայինը, կոսմիկականը, որ իրականությունն է: Իրականությունը մեր մշակույթից խուսափում է: Էս մեր թուլության պատճառով»¹⁸:

Երկու գրողների տազնապն ու անհանգստությունն ակնհայտ են, սակայն նրանց միտքը ժամանակի կարճ տարածությամբ չի բավարարվում: Բրողելյան հայտնի **երկար ժամանակի տևողությունն**¹⁹ ուղեկցում է Մաթևոսյանին ու Ռասպուտինին հատկապես ապագայի մասին մտորումներում: Այդ տևողությունը չափվում է հազարամյակներով և առնչվում տվյալ ազգի գոյատևման խորքային գործընթացներին, որոնք հակառակ հեռանկարին բնորոշ մտահոգևոր չափումները ուղղում են դեպի լսարան, այն է՝ ընթերցողի հոգևոր աշխարհ՝ վերածնելու ազգի ու երկրի անցնելիք ճանապարհի տևական ռիթմերը: «Ժողովուրդը ոչ միայն ապրողների ներկա սերունդն է, այլև անցյալում ապրած սերունդը, որ լիարժեք գիտի անցյալի փորձը, այլ նաև հույսեր փայփայող գա-

¹⁷ **Распутин В.** Время Достоевского...

¹⁸ **Հր. Մաթևոսյան**, նշվ. գիրքը, էջ 68:

¹⁹ Ֆրանսիական Անալների դպրոցի խոշորագույն ներկայացուցիչ Ֆեռնան Բրողելի առաջադրած հղացքն է ժամանակի կառույցի մասին: Նա պատմական գործընթացը դիտարկում է ժամանակային երեք չափումների համատեքստում՝ կարճ տևողություն, որին առավել բնորոշ են քաղաքական տեղաշարժերը, միջին տևողություն՝ բնութագրվում է տնտեսական տեղաշարժերով, և երկար տևողություն, որտեղ ժամանակի ընթացքը շատ դանդաղ է և չափվում է հարյուրամյակներով կամ հազարամյակներով: Բրողելը առանձնակի ուշադրություն էր դարձնում երկարատև պատմական գործընթացներին: Տե՛ս **Ա. Մտեփանյան, Ե. Մարգարյան**, ժամանակի կառույցը Ֆ. Բրողելի պատմահայեցողության ծիրում, «Պատմություն և կրթություն», Եր., 2005, թիվ 1-2, էջ 33-42: Տե՛ս նաև **Чеканцева З. А.** Время историка, «Образы времени и исторические представления. Россия-Восток-Запад», изд. «Круг», М., 2010, էջ 66-78, **И. Л. Тучкова И. Л.**, Специфика категории «историческая время» в трудах Ф. Броделя, [www. Nbu.gov.ua](http://www.Nbu.gov.ua)

լիք սերունդը»²⁰, - գրում է Ռասպուտինը և մեկ այլ հրապարակման մեջ շարունակում. «Պատմության դժվարին պահերին նրա լավագույն հատվածը ժամանակավորապես նահանջում է դեպի իր հազարամյակները, ինչպես «պարտիզաններն անտառում», հավատարիմ մնալով սեփական ինքնության նախնական արժեքներին»²¹:

Սա Ռասպուտինի համոզմունքն է:

Նույն համոզմունքով է ապրել նաև Մաթևոսյանը. «Եղել է այն, ինչ լինելու էր: Կլինի այնպես, ինչպես լինելու է՝ հարատևելու ենք, հայրենիք միշտ ուզենալու ենք ունենալ, հայրենիք միշտ ունենալու ենք»²²: Այլ խոսքով՝ երկուսն էլ հավատում են հակառակ հեռանկարի խորքային անդրադարձով ստեղծված ու ստեղծվելիք **գրականության հարատևությանը**:

Ամփոփենք:

Հակառակ հեռանկարի սկզբունքը ինչպես գեղանկարչության մեջ, այնպես էլ հրապարակախոսական ժանրի ստեղծագործություններում ի հայտ է բերում նյութի ընկալման ու վերաիմաստավորման նոր հնարավորություններ: Հատկապես տարածաժամանակային վեկտորների և հեղինակի հայացքի բազմավեկտոր ուղղվածության շնորհիվ դրանցում բացահայտվում են ուշագրավ գործառույթներ:

Հ. Մաթևոսյանի և Վ. Ռասպուտինի պարագայում, անցումային հասարակությամբ պայմանավորված, փոխվում են ընթերցողական լսարանի (խորհրդային և հետխորհրդային տարիների մարդու) ընկալման չափումները, որոնք հանգեցնում են հակառակ հեռանկարի սեմանտիկ փոխակերպումների: Հուսով ենք՝ այս սկզբունքը հետագայում ևս կշարունակի գործել՝ նոր իմաստավորումների և բացահայտումների առիթներ տալով հետազոտողներին:

ДАВИД ПЕТРОСЯН – Публицистика Г. Матевосяна и В. Распутина с точки зрения принципа обратной перспективы. – Тенденции расширения информационных границ медиа, активность социальных сетей, их новые инструменты требуют переосмысления содержания и социальной значимости публицистики. В этом контексте особую важность представляет анализ творческого опыта литераторов-публицистов предыдущего поколения. Нами выбраны знаменитые писатели Г. Матевосян и В. Распутина, творчество которых рассматривается с точки зрения известного в живописи принципа обратной перспективы.

Тема исследовалась в двух направлениях: наличие иконописных функций, характерных для принципа обратной перспективы в публицистике вышеуказанных авторов, и проявления того же принципа в отношениях автора и аудитории.

В произведениях Г. Матевосяна и В. Распутина принцип обратной перспективы открывает новые возможности понимания и переосмысления материала. Именно благодаря пространственно-временным векторам и многовекторной направленности авторского взгляда в них были выявлены примечательные функции.

²⁰ **Распутин В.** Коренная порода нации, «Восточно-сибирская правда», 22 января 2000.

²¹ **Распутин В.** Мой манифест, «Наш современник», 1997, № 5, с. 42.

²² **Հր. Մաթևոսյան**, նշվ. գիրքը, էջ 305:

Оба автора, как писатели переходного периода, имели две разные аудитории: советскую и постсоветскую. Если советскую аудиторию отличали идеологические мотивы, осознание общего интереса, то для постсоветской аудитории характерны горизонтальные отношения писатель-читатель, активные диалоги в социальных сетях и т. д. В последнем случае обратная перспектива разворачивается в поверхностных измерениях. Тем не менее оба писателя верят в будущее высокой литературы, отраженной векторами обратной перспективы в духовном мире читателя.

Ключевые слова: *принцип обратной перспективы, публицистика, Грант Матевосян, Валентин Распутин, Павел Флоренский, иконические функции, автор и аудитория*

DAVID PETROSYAN – *Publicity of Hrant Matevosyan and Valentin Rasputin from the Point of View of the Principle of Reverse Perspective.* – The trends of expanding the information boundaries of the media, the activity of social networks, and their new tools require a rethinking of the content and social significance of journalism. In this context, the analysis of the creative experience of literary publicists of the previous generation is of particular importance. We have chosen the famous writers G. Matevosyan and V. Rasputin, whose works are analyzed, whose creative works are considered from the point of view of the principle of reverse perspective known in painting.

The theme was investigated in two main directions: the presence of iconic functions characteristic of the principle of reverse perspective in the above mentioned authors' journalism, and the manifestations of the same principle in the relationship between the author and the audience.

In the works of G. Matevosyan and V. Rasputin, the principle of reverse perspective opens up new ways. Rasputin's works, the principle of reverse perspective opens up new possibilities of understanding and rethinking the material. Due to the spatial and temporal vectors and multi-directional orientation of the author's point of view, remarkable functions have been revealed in them.

Both authors, as writers of a society in transition, had two different audiences: Soviet and post-Soviet. While the Soviet audience was distinguished by ideological motives, awareness of common interest, the post-Soviet audience was characterized by horizontal writer-reader relations, active dialogues in social networks, etc. In the latter case, the reverse perspective unfolds in superficial dimensions. However, both writers believe in the future of high literature reflected by the vectors of reverse perspective in the spiritual world of the reader.

Key words: *principle of reverse perspective, publicism, Hrant Matevosyan, Valentin Rasputin, Pavel Florensky, iconic functions, author and audience*